

WPLYW KREDYTÓW BANKOWYCH NA WZROST GOSPODARCZY W POLSCE

Mateusz Folwarski
Katedra Bankowości
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Abstrakt. Banki w Polsce w czasie kryzysu finansowego 2007–2009 i zaraz bezpośrednio po nim w znaczny sposób ograniczyły akcję kredytową (m.in. poprzez regulacje kredytów mieszkaniowych w walucie obcej dla gospodarstw domowych oraz dla przedsiębiorstw z obawy przed „złymi kredytami”). Kredyt może stanowić zarówno w szerokim, jak i wąskim ujęciu szansę oraz zagrożenie dla różnych podmiotów gospodarczych całego kraju. Polska jest jednym z liderów wzrostu kredytów w całej Unii Europejskiej, niemniej w Polsce kredyty udzielane przez sektor bankowy są coraz to lepiej spłacane, zaś analiza skłonności i zdolności do spłaty tych kredytów jest coraz dokładniej analizowana przez banki. W opracowaniu wskazano na istotne powiązanie zmian kredytowania sektora niefinansowego przez banki w Polsce na zmiany wzrostu gospodarczego. Ukazano istotną, bardzo dużą zależność między wzrostem kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych a wzrostem PKB.

Słowa kluczowe: kredyt bankowy, wzrost gospodarczy, gospodarstwa domowe

WSTĘP

Banki, będąc instytucjami finansowanymi w znaczący sposób, wpływają na rozwój gospodarczy w każdym kraju. Instytucje te poprzez udzielanie kredytów zachęcają uczestników rynku finansowego do zaciągania zobowiązań oraz ich konsumowania. Zwłaszcza kredyty udzielane sektorowi niefinansowemu (gospodarstwom domowym i przedsiębiorstwom) stanowią ważny element rozwoju gospodarczego. W szczególności krótkoterminowe kredytowanie gospodarstw domowych

może w istotny sposób pobudzać wzrost gospodarczy kraju. Kredyty konsumpcyjne dla sektora niefinansowego pobudzają w gospodarce m.in. spożycie indywidualne, które ma znaczny udział w wytwarzanym PKB. W artykule podjęto próbę analizy wpływu wielkości udzielanych kredytów w Polsce na wzrost gospodarczy kraju. Do analizy zostały wykorzystane badania podstawowe – ukazujące tendencję finansowania przez sektor bankowy sektorów: niefinansowego, finansowego i rządowego, oraz badania korelacji między poszczególnymi rodzajami kredytów, a wzrostem gospodarczym Polski. Główna teza analizowana w opracowaniu brzmi: wzrost kredytowania różnych sektorów gospodarki pozytywnie wpływa na wzrost PKB w Polsce.

ROLA KREDYTÓW W FINANSOWANIU WZROSTU GOSPODARCZEGO

Wśród fundamentalnych poglądów dotyczących wzrostu gospodarczego możemy wyróżnić kilka hipotez, m.in. w odniesieniu do instytucji [Acemoglu 2009]. Hipoteza ta odnosi się do czynników instytucjonalnych, w których podmioty ekonomiczne angażują się w działania znacząco wpływające na inwestycje w czynniki bezpośrednie, a zatem również na wzrost gospodarczy [Kacprzyk 2014]. W związku z tym rola kredytowania sektorów gospodarki przez banki w znaczący sposób może wpływać na wzrost gospodarczy kraju. Strategie biznesowe sektora bankowego i banków indywidualnych powinny uwzględniać perspektywy wzrostu gospodarczego [Kasiewicz i in. 2013]. Kredytowanie sektora niefinansowego niesie za sobą wiele szans, ale również i zagrożeń. Przed kryzysem finansowym 2007–2009 nadmierna i nierozważna akcja kredytowa (zwłaszcza na rynku kredytów subprime) była jednym z kluczowych powodów nierównowagi na rynkach finansowych. Kredytowanie funkcjonowania działalności państw w okresie pokryzysowym stało się czymś powszechnym. Nadmierna i nierozważna polityka kredytowa państw/sektora finansowego może mieć znaczący, negatywny wpływ na wzrost gospodarczy krajów. Warto zaznaczyć, że niektóre wielkości mogą stanowić znaczne zagrożenie dla właściwego funkcjonowania krajowych gospodarek, np.:

- nadmierne zadłużenie państw. Dług aż pięciu państw UE w relacji do PKB w 2015 roku przekraczał 100%: Grecja 176%, Włochy 132%, Portugalia 129%, Cypr 109%, Belgia 106%. W Polsce wynosił on 51%, zaś w największych gospodarkach UE kształtował się następująco: Niemcy 71%, Wielka Brytania 89%, Francja 96%. Średnia dla państw UE wyniosła 85%, dla krajów strefy euro zaś 91% [Eurostat, General government gross debt – annual data],
- wysoki poziom wskaźnika dźwigni finansowej instytucji finansowych. W czerwcu 2008 roku wskaźnik ten w wielu bankach był na wysokim poziomie, np. Dexia 61, Deutsche Bank 60, Bearn Sterns 33, Lehman Brothers 24 [Fратиanni i Marchionne 2009],

- aktywa instytucji finansowych są większe niż PKB kraju macierzystego. W 2014 roku spośród krajów strefy euro tylko na Litwie i Słowacji nie występowała taka sytuacja. W Irlandii aktywa sektora finansowego stanowiły ponad 500% PKB, we Francji 380%, w Holandii 330%, Niemczech 280%, zaś w strefie euro wskaźnik ten wynosił 310% [ECB 2015].

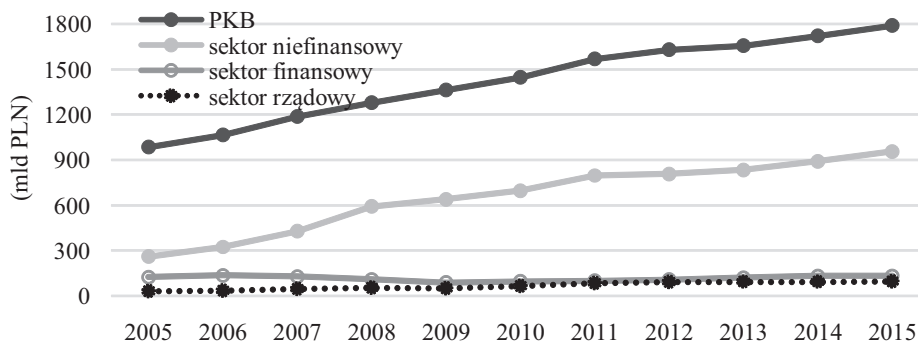
Nadmierna akcja kredytowa, w której znaczny udział stanowią „złe kredyty”, może być istotnym zagrożeniem w funkcjonowaniu krajowych gospodarek. Przykładem takiego rynku w czasie kryzysu finansowego była Hiszpania. Wiele wypowiedzi hiszpańskich ekonomistów wskazywało jednak na dwojaką rolę kredytu w gospodarce narodowej. Zaznaczali oni, że kredyt był początkiem problemów gospodarczych Hiszpanii, ale również może być ich końcem [Cinco años... 2014]. Problem pojawia się m.in. wtedy, gdy nierozważna polityka kredytowa banków prowadzi do niewypłacalności tej instytucji. Z uwagi na wielość i skalę działalności banków (ang. *too big to fail, too important to fail*) koszty ratowania zadłużonej instytucji spoczywają na kraju macierzystym. W czasie kryzysu m.in. nadmierna i nierozważna polityka kredytowa banków miała wpływ na poziom dochodów państw. Koszty ratowania banków spoczywały na krajowych gospodarkach, czyli w rzeczywistości na społeczeństwie. Pomoc publiczna dla sektora bankowego w okresie 2008–2012 (stanowiąca procent wytworzonego PKB w 2012 roku) kształtowała się w wielu europejskich gospodarkach na bardzo wysokim poziomie: Irlandia 40%, Grecja 19%, Belgia oraz Cypr po 10%. Tylko w dziewięciu krajach Unii Europejskiej państwa nie udzielały pomocy publicznej w celu ratowania sektora bankowego w okresie pokryzysowym [Polska i Europa... 2014]. Koszt ratowania banków ze środków publicznych wpływa negatywnie na wzrost gospodarczy. Ekspansywna polityka kredytowa może mieć znaczący wpływ na taką sytuację. Sprzyja temu niski poziom stóp procentowych w krajach europejskich, które są bardzo często bliskie zeru (strefa euro), ujemne (Szwajcaria, Szwecja, Dania) lub występują na historycznie niskim poziomie (Polska). Takie otoczenie sprzyja zaciąganiu coraz większej liczby kredytów. Analizując wzrost liczby kredytów bankowych dla sektora niefinansowego w okresie od grudnia 2008 roku do października 2015 roku, można zauważyć, że Polska zajmuje drugie miejsce wśród wszystkich krajów UE. Przyrost liczby kredytów dla sektora niefinansowego sięgał ponad 51%, dla porównania średnia krajów strefy euro wynosiła -1,5% [Raport o stabilności... 2016]. We wspomnianym raporcie ujęto jednak tylko kredyty dla sektora niefinansowego udzielane przez sektor bankowy. W Polsce znacznie rośnie wartość kredytów konsumpcyjnych udzielanych przez firmy pożyczkowe [Rynek firm pożyczkowych 2013]. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż ponad 50% klientów firm pożyczkowych są to osoby w wieku 18–31 lat [Walka o polski rynek... 2015]. Prowadzić to może do zmiany myślenia polskiego społeczeństwa odnośnie finansowania swoich podstawowych potrzeb życiowych poprzez zaciąganie kredytów konsumpcyjnych. Taka sytuacja z punktu widzenia mikroekonomicznego może

prowadzić do znacznych problemów finansowych, ale z punktu widzenia makroekonomicznego może w pozytywny sposób wpływać na wzrost gospodarczy. Warto zaznaczyć, że spożycie ogółem w Polsce stanowiło w 2014 roku ponad 78% wytworzonego PKB, z czego spożycie w sektorze gospodarstw domowych stanowiło ponad 59% wytworzonego PKB [Zweryfikowany... 2015].

ANALIZA KREDYTÓW BANKOWYCH W POLSCE

Analizując sektory: finansowy, niefinansowy oraz rządowy, pod względem akcji kredytowej sektora bankowego w Polsce na tle PKB, można zwrócić uwagę na kilka istotnych tendencji (rysunek 1). Analizowany PKB podany jest w cenach bieżących. Na rysunku 1 warto zwrócić uwagę na istotną tendencję wzrostową PKB oraz kredytów udzielanych przez sektor bankowy sektorowi niefinansowemu. Kredyty udzielane sektorowi finansowemu i rządowemu mają odmienną tendencję oraz wolumen akcji kredytowej. Poziom tej akcji w analizowanym okresie nie przekroczył 140 mld PLN. W 2005 roku kredyty bankowe udzielane sektorowi niefinansowemu stanowiły 26% wytworzonego PKB. Relacja ta w analizowanym okresie znacznie wzrosła w 2008 roku, w którym to analizowane kredyty dla tego sektora stanowiły 46% wytworzonego PKB. W 2015 roku relacja ta wynosiła już 53%.

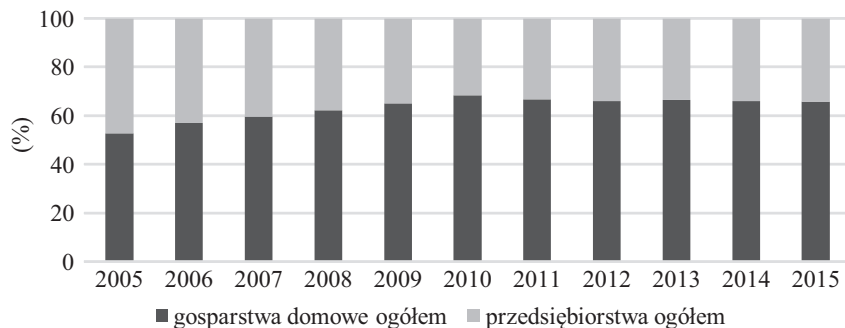

RYSUNEK 1. Poziom PKB oraz kredytów dla poszczególnych sektorów w latach 2005–2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat, NBP, KNF.

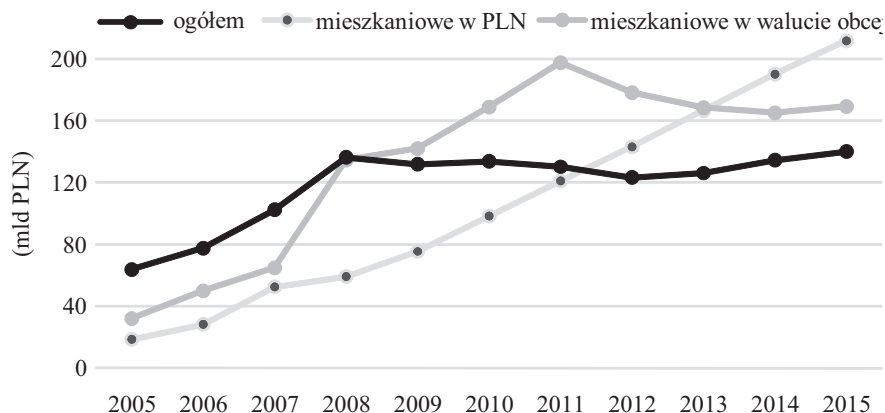
Analizując rysunek 2, można zauważyć, że znaczący udział w kredytach dla sektora niefinansowego stanowią kredyty dla gospodarstw domowych. W 2005 roku kredyty dla gospodarstw domowych stanowiły 53% ogółu kredytów dla sektora niefinansowego, zaś od 2011 roku jest to już 66%.

Rysunek 3 przedstawia dwa rodzaje kredytów dla gospodarstw domowych: kredyty mieszkaniowe oraz konsumpcyjne.

RYSUNEK 2. Struktura kredytów dla sektora niefinansowego w latach 2005–2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBP, KNF.

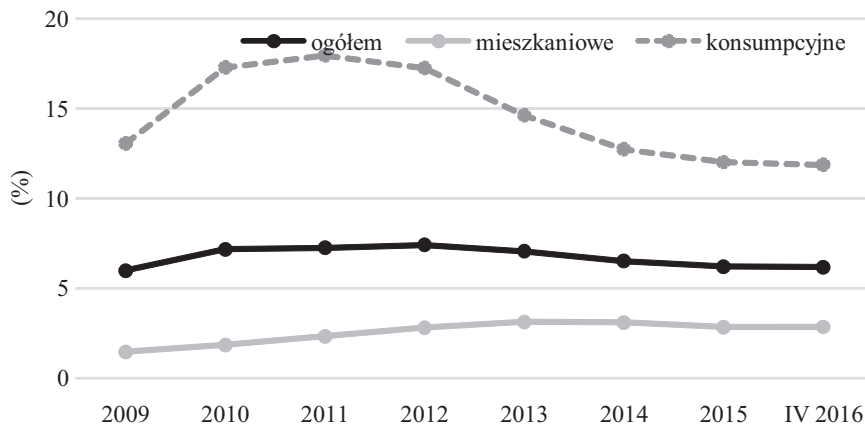
RYSUNEK 3. Wybrane rodzaje kredytów dla gospodarstw domowych w latach 2005–2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBP, KNF.

Na rysunku 3 zauważalne są bardzo ciekawe tendencje w kredytowaniu przez sektor bankowy gospodarstw domowych w Polsce. W latach 2005–2008 największy wolumen kredytów (spośród analizowanych) kierowany był do gospodarstw domowych (kredyty konsumpcyjne). Poziom ten osiągał wolumen ponad 120 mld PLN i na przybliżonym poziomie utrzymuje się do dnia dzisiejszego. Stabilizacja poziomu udzielania tych kredytów może być spowodowana pojawieniem się na polskim rynku coraz to większej liczby firm pożyczkowych oraz zmianami w prawie – ustawie o kredycie konsumenckim. W 2008 roku zauważalny był wzrost liczby kredytów mieszkaniowych udzielanych w walucie obcej, zaś po 2011 roku nastąpił spadek wolumenu tych kredytów. Na spadek poziomu tych kredytów z pewnością znaczący wpływ miała Rekomendacja S Komisji Nadzoru Finansowego, dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami

kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie [Rekomendacja S... 2013]. Od 2005 roku istotna tendencja wzrostowa odnotowana była w wolumenie udzielanych kredytów mieszkaniowych w polskiej walucie. Niemniej jednak dopiero w 2013 roku poziom tych kredytów osiągnął taki wolumen, jak kredytów mieszkaniowych w walucie obcej.

RYSUNEK 4. Udział kredytów zagrożonych dla gospodarstw domowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KNF.

Na rysunku 4 przedstawiono udział kredytów zagrożonych w wybranych kredytach dla gospodarstw domowych. W analizowanym okresie udział kredytów zagrożonych dla gospodarstw domowych z tytułu kredytów konsumpcyjnych znacznie przewyższał poziom zagrożonych kredytów dla gospodarstw domowych z tytułu kredytów mieszkaniowych. Poziom ten kształtował się w latach 2010–2012 w granicy 18%, zaś w pod koniec 2015 roku ukształtował się na poziomie 12%. Wskaźnik kredytów zagrożonych dla gospodarstw domowych z tytułu kredytów mieszkaniowych w latach 2009–2014 rósł (z poziomu 1,5% do poziomu 3,1%), zaś w 2015 roku spadł do poziomu 2,8%. Poprawa jakości kredytów konsumpcyjnych pomimo braku spadku wolumenu tych kredytów sygnalizuje polepszenie się sytuacji na tym rynku w sektorze bankowym. Znaczny wzrost wolumenu kredytów mieszkaniowych nie jest spowodowany znacznym wzrostem „złych kredytów” z tego tytułu. Sugerować to może odpowiedzialną politykę kredytową sektora bankowego w Polsce. Zaostrzone wymogi w zakresie dostępności do kredytów mieszkaniowych oraz poprawiająca się wnikliwa analiza zdolności i skłonności do spłaty kredytów konsumpcyjnych implikuje poprawę jakości kredytów dla sektora gospodarstw domowych.

BADANIA WPŁYWU POSZCZEGÓLNYCH RODZAJÓW KREDYTÓW NA WZROST GOSPODARCZY

Analizę rodzaju kredytów mogących wpływać na wzrost gospodarczy w Polsce przeprowadzono przy wykorzystaniu programu GRET. Określając postać matematyczną modelu ekonometrycznego w regresji, kierowano się postępowaniem „od ogółu do szczegółu”. Model regresji mierzy oczekiwaną zmianę zmiennej objaśnianej poprzez zmienność zmiennej objaśniającej o jedną jednostkę, przy innych zmiennych niezmiennych (*ceteris paribus*). W regresji zmienna objaśniana została przedstawiona jako przyrost wzrostu gospodarczego (ΔPKB), występująca w Polsce na koniec okresu. Zmienna ta była wyjaśniana przez zmienność zmiennych objaśniających. W regresji zmiennymi objaśniającymi były następujące zmienne:

- Δ kredytów dla sektora niefinansowego (ΔSN),
- Δ kredytów dla sektora finansowego (ΔSF),
- Δ kredytów dla sektora rządowego (ΔSRZ).

Analiza zmienności obejmowała lata 2005–2015. W przeprowadzonym badaniu, wykorzystując klasyczną metodę najmniejszych kwadratów (tabela 1 – model 1), wykazano silny wpływ kredytów dla sektora niefinansowego na wzrost gospodarczy. Na podstawie badań można stwierdzić, że wzrost kredytów dla sektora niefinansowego o 1 p.p. prowadzić będzie do wzrostu gospodarczego o blisko 0,2 p.p. Potwierdzono również wpływ kredytów dla sektora finansowego na wzrost gospodarczy, niemniej jednak wykazana istotność była na poziomie 10%. Większa zależność między zmiennością kredytów dla sektora niefinansowego a zmiennością wzrostu gospodarczego implikowała podjęcie próby szczegółowej analizy, wpływu poszczególnych rodzajów kredytów dla tego sektora na wzrost gospodarczy.

TABELA 1. Model 1 – wpływ zmian kredytów dla poszczególnych sektorów na przyrost PKB

Współczynnik	Wartość	Błąd standardowy	Wartość p	Istotność
ΔSN	0,1998	0,0405	0,0017	***
ΔSF	0,0991	0,0479	0,0775	*
ΔSRZ	0,0161	0,0370	0,6762	×
R^2	92%	×	×	×
Skorygowany R^2	89%	×	×	×

*** na poziomie 1%, ** na poziomie 5%, * na poziomie 10%.

Źródło: Opracowanie własne.

Analiza w modelu 1 skutkowała podjęciem próby analizy wpływu zmian poszczególnych rodzajów kredytów dla sektora niefinansowego na poziom zmienności wzrostu gospodarczego. Do analizy tej wykorzystano metodę najmniejszych kwadratów, zaś okres analizy obejmował lata 2005–2015. W regresji zmienna objaśniana została przedstawiona (tak jak w modelu 1) jako przyrost wzrostu gospodarczego (Δ PKB), występująca w Polsce na koniec okresu. Badania przeprowadzono dla każdej zmiennej osobno. W regresji zmiennymi objaśniającymi były następujące zmienne:

- Δ kredytów dla gospodarstw domowych ogółem (Δ GD),
- Δ kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych ogółem (Δ M),
- Δ kredytów mieszkaniowych w walucie obcej dla gospodarstw domowych (Δ MW),
- Δ kredytów konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych (Δ K),
- Δ kredytów z tytułu kart kredytowych dla gospodarstw domowych (Δ KK),
- Δ kredytów dla przedsiębiorstw ogółem (Δ P),
- Δ kredytów inwestycyjnych dla przedsiębiorstw (Δ I),
- Δ kredytów na finansowanie nieruchomości dla przedsiębiorstw (Δ FN).

TABELA 2. Model 2 – wpływ zmian kredytów dla poszczególnych sektorów na zmianę PKB

Współczynnik	Wartość	Błąd standardowy	Wartość p	Istotność
Δ GD	0,1652	0,1652	0,0001	***
Skorygowany R ²	82%	×	×	×
Δ M	0,1148	0,0181	0,0001	***
Skorygowany R ²	81%	×	×	×
Δ MW	0,0743	0,0241	0,0131	**
Skorygowany R ²	51%	×	×	×
Δ K	0,1966	0,0535	0,0051	***
Skorygowany R ²	60%	×	×	×
Δ KK	0,1205	0,0361	0,0087	***
Skorygowany R ²	55%	×	×	×
Δ P	0,2453	0,0447	0,0004	***
Skorygowany R ²	77%	×	×	×
Δ I	0,2013	0,0567	0,0063	***
Skorygowany R ²	58%	×	×	×
Δ FN	0,134	0,0330	0,0029	***
Skorygowany R ²	65%	×	×	×

*** na poziomie 1%, ** na poziomie 5%, * na poziomie 10%.

Źródło: Opracowanie własne.

Analizując wpływ zmienności poszczególnych rodzajów kredytów na zmienność wzrostu gospodarczego, można zauważyć znaczny wpływ poszczególnych kredytów dla sektora niefinansowego na wzrost gospodarczy.

Zarówno kredyty dla gospodarstw domowych ogółem, jak i dla przedsiębiorstw w znaczny sposób wpływają na poziom wzrostu gospodarczego. Warto zwrócić uwagę na to, że najsilniej na zmianę wzrostu gospodarczego wpływa zmienność kredytów dla przedsiębiorstw ogółem. W tym przypadku wzrost kredytów ogółem dla przedsiębiorstw o 1 p.p. będzie prowadził do wzrostu PKB o 0,24 p.p. Niemniej jednak najlepiej wyjaśniona została zmienność wzrostu gospodarczego i kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych ogółem (skorygowany R^2 na poziomie 81%). W tym przypadku wzrost kredytów mieszkaniowych o 1 p.p. spowoduje wzrost PKB o 0,11 p.p. Warto dodać, iż każdy kierunek zmian we wszystkich rodzajach kredytów ma taki sam kierunek zmian, jak wzrost PKB. W związku z tym można potwierdzić tezę, że wzrost kredytowania (głównie sektora niefinansowego) przez sektor bankowy sprzyja wzrostowi gospodarczemu.

PODSUMOWANIE

Sektor bankowy w Polsce w znaczny sposób może sprzyjać wzrostowi gospodarczemu kraju poprzez finansowanie różnych sektorów gospodarki. W opracowaniu ukazano znaczny wpływ finansowania sektora niefinansowego i finansowego na wzrost PKB. Kredyty udzielane przez sektor bankowy w Polsce są na ogół coraz to lepiej spłacane pomimo wzrostu ich wolumenu. Poprawnie udzielone kredyty mają dodatkowy wpływ na wzrost gospodarczy. W Polsce nie było i w najbliższej perspektywie nie będzie potrzeby ratowania banków komercyjnych z powodu nierozważnych decyzji związanych z kredytowaniem sektora niefinansowego. Warto jednak zwrócić uwagę na inne zagrożenie, jakim jest rynek kredytów konsumpcyjnych – firm pożyczkowych, których to klientami są w większości ludzie młodzi. W dłuższej perspektywie może to stanowić zagrożenie makroekonomiczne związane z kłopotami finansowymi części gospodarstw domowych.

Spis literatury

- ACEMOGLU D. 2009: Introduction to Modern Economic Growth. Princeton University Press, Princeton.
- Cinco años y 100.000 millones después: historia del rescate de la banca española, retrieved from http://www.elconfidencial.com/empresas/2014-03-30/cinco-anos-y-100-000-millones-despues-historia-del-rescate-de-la-banca-espanola_109053.

- ECB 2015: Raport on financial structures, retrieved from <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/reportonfinancialstructures201510.en.pdf>.
- FRATIANNI M., MARCHIONNE F. 2009: The Role of Banks in the Subprime Financial Crisis, MoFiR 23.
- KACPRZYK A. 2014: Instytucjonalne determinant wzrostu gospodarczego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- KASIEWICZ S., KURKLIŃSKI L., MARCINKOWSKA M. 2013: Sektor bankowy – motor czy hamulec wzrostu gospodarczego?, Alterum, Warszawa.
- Polska i Europa – kryzys i konsekwencje, raport ZBP, Warszawa 2014, retrieved from https://zbp.pl/public/repozytorium/Menu_gorne/Raporty/Polska_i_Europa_kryzys_i_konsekwencje_2014.pdf.
- Raport o stabilności systemu finansowego, 2016, NBP, Warszawa, retrieved from <http://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsf022016.pdf>.
- Rekomendacja S Komisji Nadzoru Finansowego dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie, Warszawa 2013, retrieved from https://www.knf.gov.pl/Images/Rekomendacja_S_18_06_2013_tcm75-34880.pdf
- Rynek firm pożyczkowych w Polsce, raport PWC, Warszawa 2013, retrieved from https://www.pwc.pl/pl/publikacje/assets/pwc_raport_rynek_firm_pożyczkowych.pdf.
- Walka o polski rynek pożyczkowy w świetle nowelizacji ustawy o kredycie konsumentskim, Warszawa 2015, retrieved from <http://zpp.net.pl/materialy/run,19.download,file,1469.html>.
- Zweryfikowany szacunek produktu krajowego brutto za lata 2010–2014, Warszawa 2015, retrieved from <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/roczne-rachunki-narodowe/zweryfikowany-szacunek-produktu-krajowego-brutto-za-lata-2010-2014,9,1.html>.

THE IMPACT OF BANK CREDIT ON ECONOMIC GROWTH IN POLAND

Abstract. Banks during the financial crisis 2007–2009 and immediately after it significantly reduced lending (including through the regulation of mortgage loans in foreign currency for households and companies for fear of “bad loans”). The loan can provide a broad and narrow term, as an opportunity and a threat to the various economic operators and the entire country. Poland is one of the leaders in credit growth across the European Union but in Poland credits granted by the banking sector are increasingly better paid, and the analysis of the tendencies and ability to repay these loans is more precisely analyzed by financial institutions. The study identifies significant link between changes in non-financial sector lending by banks in Poland, along with changes in economic growth. It shows important, a high correlation between the increase in housing loans to households and GDP growth.

Key words: credit, economic growth, households

